

KOMUNIKACIJSKI ASPEKTI NEFORMALNE KULTURNE DIPLOMACIJE U GORNJOJ PODRAVINI: POVEZIVANJE HRVATSKE I SLOVENIJE

COMMUNICATION ASPECTS OF INFORMAL CULTURAL DIPLOMACY IN UPPER PODRAVINA: CONNECTING CROATIA AND SLOVENIA

Vesna HALUGA

Grad Varaždin

Trg kralja Tomislava 1, 42000 Varaždin

vesna.haluga@gmail.com

Received/Primljeno: 21. 5. 2025.

Accepted/Prihvaćeno: 11. 6. 2025.

Original scientific paper/Izvorni znanstveni rad

UDK / UDC: 316.73(497.5:497.4)

[930.85:327.82] (497.5:497.4)

Petar KUREČIĆ

Sveučilište Sjever

Trg dr. Žarka Dolinara 1, 48000 Koprivnica

pkurecic@unin.hr

Iva KOKORIĆ

Orbico d.o.o., Koranska 16, 10000 Zagreb

ivkokoric@unin.hr

SAŽETAK

Kulturna diplomacija, kao jedan od oblika diplomacije u okviru međunarodnih odnosa, može imati ključnu ulogu u promicanju međunarodnog razumijevanja i suradnje. Uz službene diplomatske predstavnike – poput veleposlanika, generalnih konzula, konzula i počasnih konzula – postoje i pojedinci koji, vrlo često iz posve altruističkih motiva, djeluju kao neformalni promicatelji kulturne suradnje među državama i narodima. U ovom je radu, kroz studiju slučaja, analizirano djelovanje osobe povezane s Gornjom Podravinom, Dunje Pavelić Bezjak, Varaždinke s prebivalištem u Mariboru koja je svojim angažmanom značajno pridonijela kulturnoj razmjeni između Republike Hrvatske i Republike Slovenije, osobito na području Gornje Podravine te u gradovima Varaždinu i Mariboru. Kroz projekte u području umjetnosti, obrazovanja, humanitarnog rada i medijske promocije, Dunja Pavelić Bezjak pokazala je kako pojedinac, koristeći tzv. »meku moć« (soft power), može inicirati međukulturni dijalog, unaprijediti kulturnu razmjenu i djelovati kao suvremeni neformalni diplomat, često obavljajući upravo one zadaće koje uobičajeno obavljaju profesionalni diplomati i kulturni atašei. Neformalni diplomati, koristeći jedinstveno iskustvo življenja u inozemstvu, mogu značajno pridonijeti promicanju kulturnih i obrazovnih veza te unapređenju političkih odnosa među državama. Aktivnosti Dunje Pavelić Bezjak, uključujući organizaciju izložbi, koncerata, izdavanje publikacija i humanitarne inicijative, potvrđuju važnost osobne posvećenosti u predstavljanju vlastite domovine na međunarodnoj sceni. Njezin primjer zorno pokazuje da pojedinci koji djeluju izvan formalnih diplomatskih struktura mogu imati ključnu ulogu u kulturnoj diplomaciji, potičući suradnju i međusobno razumijevanje među narodima. Ova studija slučaja dodatno ističe potrebu za prepoznavanjem i podrškom neformalnim akterima i njihovim inicijativama u razvoju međudržavnih odnosa.

Ključne riječi: kulturna diplomacija, diplomatska komunikacija, neformalna diplomacija, meka moć, međunarodni odnosi, hrvatsko-slovenski odnosi, Gornja Podravina

Keywords: cultural diplomacy, diplomatic communication, informal diplomacy, soft power, international relations, Croatian-Slovenian relations, Gornja Podravina

UVOD I METODOLOGIJA

Kulturna diplomacija je danas dio suvremene diplomatske profesije. Kultura je oduvijek bila dio međunarodne politike i diplomacije (SKOKO, B. i KOVAČIĆ, V., 2009: 38), a bivši njemački kancelar Willy Brandt je rekao da je »kultura, uz gospodarstvo i politiku treći stup vanjske politike« (PIČU-LJAN, Z., 2007:14). Unatoč tome, područje i djelatnost kulturne diplomacije često je zanemarivano u diplomatskoj praksi, ali i u znanosti (JURIŠIĆ, K. i KELLER, I., 2007: 152), (KUREČIĆ, P. i HALUGA, V., 2021: 173-176).

Kulturna diplomacija je ujedno i dio identiteta svakog naroda i države, budući da kroz svoje djelovanje učvršćuje međudržavne odnose te pridonosi rješavanju eventualnih otvorenih pitanja pomoću ležernih i neformalnih oblika komunikacije i djelovanja. Teritorijalno i po broju stanovnika manje države, poput Republike Hrvatske, koje nemaju veliku ekonomsku snagu, političku moć i utjecaj koriste kulturu i kulturnu razmjenu kao dio diplomatske strategije te na taj način učvršćuju svoj međunarodni položaj.

Korištenjem »meke moći« (*soft power*, koncept koji je uveo u literaturu i razvio prvenstveno J. Nye) stvara se pozitivan imidž države u međunarodnoj zajednici (BLAŽEK, L., 2018: 4). Iako se u kulturnoj diplomaciji najčešće koriste neformalni oblici djelovanja i komuniciranja, ona osim što koristi vanjskoj politici, može imati utjecaja i na unutrašnju politiku zemlje.

Znanstveno-istraživačkom metodom studije slučaja, primjer Dunje Pavelić Bezjak, rođene Varaždinke koja živi u Mariboru, pokroviteljice kulture i umjetnosti, osobe koja dugi niz godina aktivno sudjeluje u međunarodnoj razmjeni i brojnim kulturnim projektima između Republike Hrvatske i Republike Slovenije, bit će detaljno obrađen iz komunikacijskog diskursa kulturne diplomacije kao važne sastavnice diplomacije u cjelini. Također se želi ukazati na važnost diplomatske memorije kao primarnog izvora koji nam iz prve ruke donosi saznanja o iskustvima diplomata (u ovom slučaju neformalne diplomatkinje) koja predstavljaju vrijedan i nezamjenjiv uvid u stvarnost kako su je doživjeli pojedini diplomati u svom djelovanju. U tom je smislu diplomatska memorija i memoari kao njen pisani, objelodanjeni proizvod, iz pera pojedinog diplomata, prvorazredni primarni izvor.

Znanstveni i stručni doprinos ovog rada je unapređenje postojećih znanja o kulturnoj diplomaciji kao sredstvu »meke moći« (*soft power*) u međunarodnim odnosima kroz ulogu i značaj pojedinca koji nije formalni kulturni diplomat, kroz diplomatsku komunikaciju kao i ukazati na važnost diplomatske memorije kao primarnog izvora u disciplini međunarodnih odnosa. Praktični doprinos ovog rada je, kroz studiju slučaja i na primjeru Dunje Pavelić Bezjak, potaknuti pojedince koji žive u inozemstvu, da aktivno traže svoju ulogu u kulturnoj diplomaciji i time naprave pomak od formalne kulturne diplomacije, tradicionalno koncentrirane u veleposlanstvima i diplomatskom zboru, na neformalnu, meku aktivnost u svakodnevnom životu i aktivnostima u inozemstvu.

KULTURNA DIPLOMACIJA KAO VRSTA JAVNE DIPLOMACIJE

Kulturna diplomacija dio je javne diplomacije koji se fokusira na promociju kulture, na kulturnu razmjenu, umjetnost, jezik, obrazovanje i druge kulturne elemente kako bi se poboljšali međunarodni odnosi i razumijevanje među državama. Ova vrsta diplomacije koristi kulturne aktivnosti i inicijative kako bi se izgradile spona između različitih kultura te potaknula međusobna komunikacija i razmjena ideja.

Prema definiciji UNESCO-a, kulturna diplomacija je »praksa kojom su kultura i umjetnost korišteni kao sredstvo za jačanje međunarodnih veza, dijaloga i razumijevanja među nacijama i kulturama«. Ova praksa uključuje organizaciju kulturnih događaja, izložbi, koncerata, filmskih festivala, književnih manifestacija i drugih kulturnih aktivnosti koje promiču kulturnu raznolikost i dijalog.

S. Nick u knjizi *Diplomatski leksikon* kulturnu diplomaciju definira kao: »djelovanje diplomatskog ili konzularnog predstavništva na popularizaciji kulture zemlje šiljateljice u zemlji primateljici, njezinu

predstavljanju i širenju, povezivanju kulturnih djelatnika i institucija dvije zemlje, zajedničkom nastupu u svijetu i sl." (NICK, S., 2010: 124)

Kulturna diplomacija koristi resurs kulture u izgradnji meke moći, ali se u njoj isprepliću i resursi vanjske i unutarnje politike. (GOTAL, M., 2015: 143)

Za velike države to bi moglo značiti isticanje raznolikosti njihovog domaćeg stanovništva. Za manje države to bi se često moglo učiniti isticanjem njihove dijaspore, ali i autohtonih manjina u drugim državama. Prepoznavanjem raznolikosti vlastitog stanovništva i njezinim isticanjem unutar svoje kulturne diplomacije, države se pomiču od pokušaja predstavljanja homogene »nacionalne kulture« prema onoj koja je uključivija i reprezentativnija za niz životnih iskustava njihove države (RATZLAFF, A., 2022).

Kontakti ostvareni na području kulture mogu odigrati vrlo važnu ulogu u međunarodnim političkim odnosima. Oni omogućuju sigurno i gostoljubivo okruženje za izgradnju bilateralnih odnosa, otvaraju vrata za pregovore i oblikovanje ili redefiniranje budućih odnosa s drugim državama. (JURIŠIĆ, K. i KELLER, I., 2007: 145)

Kulturna diplomacija ima nekoliko ciljeva. Jedan od njih je promicanje međunarodnog razumijevanja i tolerancije putem umjetnosti, književnosti, glazbe i drugih oblika kulturnog izražavanja. Kulturna diplomacija pomaže u izgradnji pozitivnog ugleda i slike zemlje u međunarodnoj zajednici, privlačenju turista, investicija i stranih studenata.

Utjecaj kulturne diplomacije nipošto se ne može zanemariti jer je duboko povezan s popularnom kulturom određenog vremena. Stoga nije teško razumjeti njezinu moć. Primjerice, što ostavlja snažniji dojam: demarš veleposlanika upućen ministru vanjskih poslova s pozivom na veću liberalizaciju i poštivanje ljudskih prava, ili filmovi i glazba koji snažno izražavaju vrijednosti individualnosti i slobode?

Usporedimo, primjerice, utjecaj filma Michaela Moorea *Fahrenheit 9/11* s govorima američkog državnog tajnika Johna Kerryja (SCHNEIDER, C.P., 2005: 147). Filmovi i glazba imaju nemjerljivo veći doseg te mogu poslužiti kao izuzetno učinkoviti alati kulturne diplomacije. Povijesno gledano, uloga Hollywooda u tom smislu bila je posebno značajna. Slično se može reći i za Europu tijekom Hladnog rata, kada su mediji poput Radija Luksemburg i Radija Slobodna Europa igrali ključnu ulogu u širenju kulturnih i političkih ideja.

S druge strane, bivši Sovjetski Savez pruža odličan primjer kulturne diplomacije koja je eksplicitno povezana s vladinom politikom. Cilj sovjetskih kulturnih ofenziva, međutim, nije bio pridobiti Ameriku za komunizam, već s umjetnicima poput plesača Boljšoj teatra i Kirov baleta, uspostaviti veze unatoč dubokim razlikama između sustava dviju zemalja (SCHNEIDER, C.P., 2005: 157).

Za neke je kulturna diplomacija koju vodi država primarno propaganda. Kako društva postaju sve više međusobno povezana i shvaćaju da najhitniji izazovi često prelaze granice, važno je osloniti se na važnu ulogu koju kulturni odnosi, kako ih provode nevladini akteri, mogu igrati u zbližavanju ljudi na smislene načine (RATZLAFF, A., 2022).

Nestankom globalnog suparnika, SSSR-a, kulturna diplomacija SAD-a se našla u krizi, a pokušaji prevladavanja napetosti i nerazumijevanja između Zapada i arapskog svijeta nakon napada od 11. rujna i početka globalnog rata protiv terorizma nisu urodili plodom.

No, W. Laqueur upozorio je na opasnosti koje donosi zanemarivanje kulturne diplomacije: »Amerika više nije suočena s velikom prijetnjom. Svijet, umjesto da je zakoračio u novo doba poretka, ušao je u razdoblje velikog kaosa. Suočeni s tim novim opasnostima, moramo ponovno preispitati stare prioritete. Kulturna diplomacija, u svom najširem smislu, dobiva na važnosti, dok su tradicionalna diplomacija kao i na primjer vojna moć ograničene upotrebljivosti u suočavanju s većinom tih izazova« (LAQUEUR, W., 1994: 20).

Ova Laqueurova analiza, iako nastala u kontekstu posthladnoratovskog svijeta, iznimno je relevantna i danas. Globalna sigurnosna arhitektura sve je nestabilnija, a prijetnje sve raznovrsnije. Od hibridnih sukoba i kibernetičkih napada do širenja ekstremizama i klimatskih migracija. U takvom okruženju, tradicionalni alati moći, poput vojnih intervencija ili klasične diplomatske komunikacije, često nisu dovoljni da se odgovori na kompleksnost problema.

Kulturna diplomacija, s druge strane, nudi mehanizme dugoročnog utjecaja: izgradnju međusobnog povjerenja, promicanje vrijednosti, razumijevanje različitih identiteta i interesa. U svijetu u kojem su

percepcije često jednako važne kao i činjenice, sposobnost neke države da »ispriča svoju priču« i oblikuje narativ o sebi, postaje ključna. Upravo zato kulturna diplomacija izlazi iz sfere »meke« politike i postaje ozbiljan strateški resurs.

Primjeri poput globalnog utjecaja američke filmske industrije, korejskog kulturnog vala (Hallyu), ili pak kulturnih instituta poput Goethe Instituta i British Councila, pokazuju kako sustavno ulaganje u kulturne aktivnosti može znatno unaprijediti međunarodni položaj države, ne samo u kulturnom, već i u gospodarskom i političkom smislu.

Laqueurov poziv na »preispitivanje starih prioriteta« tako ostaje aktualan poziv da države prepoznaju važnost kulturne dimenzije u međunarodnim odnosima te sustavno podržavaju i formalne i neformalne aktere koji sudjeluju u oblikovanju kulturne slike nacije u svijetu.

Kulturna diplomacija također može služiti kao platforma za dijalog o osjetljivim pitanjima, kao što su ljudska prava, mir i održivi razvoj. Održivi razvoj je okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. Oslanja se na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini. (PAVIĆ KOROSIĆ, L., 2010.)

Posao kulturnog atašea podrazumijeva predstavljanje i povezivanje kulture i umjetnosti svoje zemlje sa zemljom primateljicom. To je posao koji zahtijeva visoku razinu obrazovanja, izuzetnu elokvenciju, diplomatske vještine, duboko razumijevanje vlastite kulture, ali i otvorenost prema drugim kulturama, tradicijama i običajima. Također, potrebno je razviti dobre odnose s kulturnim institucijama, umjetnicima i organizacijama kako bi se uspješno realizirali međunarodni kulturni projekti. Kulturni ataše mora biti osoba koja posjeduje široke interese, ljubav prema umjetnosti i književnosti te sposobnost prilagođavanja različitim kulturnim okruženjima. Također, važno je da ima osjećaj za detalje i strast za promocijom vlastite zemlje na globalnoj razini. Elegancija i šarm ovoga posla leže upravo u njegovoj biti, povezivanju ljudi kroz kulturu i umjetnost.

Zaključno, važno je razlikovati kulturne odnose, kao spontanu razmjenu kulturnih sadržaja, od kulturne diplomacije koja podrazumijeva namjerno oblikovanje međunarodnog imidža države putem kulture.

DIPLOMATSKA MEMORIJA I DIPLOMATSKI MEMOARI: PREGLED LITERATURE I DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Jedan od već postavljenih ciljeva ovog rada jest ukazati na važnost diplomatske memorije kao primarnog izvora koji nam iz prve ruke pruža uvid u iskustva diplomata – bilo formalnih, bilo neformalnih. Takva svjedočanstva predstavljaju vrijedan i nezamjenjiv doprinos razumijevanju povijesti diplomatskog djelovanja. U tom kontekstu, diplomatska memorija, a posebno diplomatski memoari kao njezin pisani i javno dostupni oblik iz pera samih diplomata, predstavljaju izvor od prvorazredne važnosti.

Važno je pritom povući jasnu razliku između djela koja se bave poviješću diplomacije kao institucionalnog fenomena ili diplomacijom kao vještinom – koja analiziraju metode i tehnike diplomatskog djelovanja – i diplomatskih memoara koji nude osobna svjedočanstva, uglavnom bivših diplomata. Predmet ovog pregleda literature upravo su potonji: memoari ministara vanjskih poslova i službenika u sklopu ministarstava vanjskih poslova, pretežito karijernih diplomata. S druge strane, memoari bivših predsjednika država ili premijera nisu predmet analize, budući da pripadaju drugoj vrsti političke autobiografske literature.

Treba naglasiti da ovakva djela nisu osobito česta, osobito kada je riječ o manjim i/ili politički zatvorenijim državama. Njihov međunarodni doseg dodatno je ograničen ako nisu napisani ili prevedeni na engleski jezik, zbog čega ostaju izvan šireg znanstvenog i stručnog interesa. Upravo stoga, analiza dostupnih diplomatskih memoara važna je ne samo za proučavanje konkretnih povijesnih okolnosti, već i za razumijevanje unutarnje logike diplomatskog djelovanja iz perspektive samih aktera.

Ipak, postoje primjeri diplomatskih memoara uglednih diplomata, ali i političara koji su u određenim razdobljima svoje karijere obnašali diplomatske dužnosti, a čija su djela do danas ugledala svjetlo dana.

U ovom radu donosi se pregled odabranih diplomatskih memoara, kako inozemnih tako i domaćih autora. Uz to, predstavljaju se i djela – također iz domaće i inozemne literature – koja se mogu svrstati u korpus diplomatske memorije, jer sadrže iskustva bivših diplomata sabrana i interpretirana od strane autora koji su se sustavno posvetili ovoj tematici.

Možda i najpoznatiji diplomatski memoari iz ranijih vremena, ako se vratimo dovoljno daleko u povijest, su oni kardinala *Richelieu*a, ministra-predsjednika iz vremena kralja Luja XIII, još iz prve polovine 17. stoljeća, stvaranje tzv. *Europskog koncepta* i događajima koji su prethodili Vestfalijskom miru (1648. g.). Dva djela se izdvajaju kao ključna da bi se, iz pera autora samog, razumjelo Richelieuovo političko djelovanje, a to su *Politička oporuka* te *Memoari za povijest Luja XIII. od 1610. do 1624. g.* Također, treba spomenuti i memoare čuvenog princa *Talleyrand Perigorda*, vodećeg diplomata napoleonskog doba koji je svojom umješnošću na Bečkom kongresu, iako kao predstavnik poražene sile, sudjelovao u raspravama i izborio za Francusku i dalje istaknuto mjesto u europskoj političkoj arhitekturi. Utjecaj princa Talleyranda daleko je prelazio okvire ministra vanjskih poslova te je bio i ključna figura u povratku Burbonaca na francusko prijestolje nakon pada Napoleona Bonaparte.

U suvremenom dobu, diplomatsku memoriju i memoare nemoguće je kvalitetno istraživati bez konzultiranja i spominjanja više djela *Henryja A. Kissingera*, *The White House Years* (1979), *Years of Upheaval* (1982) i *Years of Renewal* (1999), koja predstavljaju uvid u karijeru bivšeg američkog državnog tajnika i savjetnika za nacionalnu sigurnost u vremenu administracija predsjednika Nixona, odnosno Forda. Osim djela u kojima je pisao o povijesti diplomacije i geopolitici, Kissinger je u već spomenuta tri djela opisao godine provedene na dužnostima, prvenstveno kroz opisivanje pojedinih slučajeva i kriza koje je rješavao u svojoj diplomatskoj karijeri, među kojima su svakako smirivanje sukoba na Bliskom istoku, otvaranje NR Kine i detant između SAD-a i SSSR-a.

Općenito su, obzirom na važnost i ulogu SAD-a u politici u 20. stoljeću i u suvremenom dobu, memoari američkih bivših državnih tajnika, kao i istaknutih pojedinaca koji su obnašali razne dužnosti u Ministarstvu vanjskih poslova SAD-a, najpoznatiji primjeri diplomatske memorije, ali i napisani s najvećom otvorenošću. Utjecaj ovih pojedinaca na pojedine svjetske tokove izuzetno je velik, a s druge strane, utjecaj pojedinih istaknutih diplomata velikih sila također je značajan. Međutim, njihovi memoari, ako su ih i napisali i objavili nisu izazvali toliko pozornosti, ali ih mi ovdje spominjemo jer nude uvid u pogled »s druge strane«.

Od čuvenih djela koja se odnose na razdoblje Hladnog rata, svakako treba istaknuti Memoare 1925-1950 (*Memoirs, 1925-1950*) *Georgea Kennana*, čuvenog Mr. X-a, koji pokrivaju razdoblje njegovog djelovanja u godinama spomenutim u naslovu i daju, među ostalim, uvid u nastanak politike zadržavanja komunizma (*containment policy*), čiji je glavni arhitekt bio upravo Kennan, koji je također i autor djela *The Kennan Diaries*. Kennan je za svoja djela, među ostalim nagradama, dobio i dvije Pulitzerove nagrade.

George Schultz, državni tajnik u administraciji predsjednika Reagana, također je autor memoara koji opisuju njegovo djelovanje na dužnosti, posljednje godine Hladnog rata, nude procjenu i opis Reaganove administracije, kao i predsjednika Reagana samog.

James A. Baker III, bivši američki ministar vanjskih poslova, za vrijeme administracije predsjednika Busha starijeg, opisao je svoje djelovanje u memoarima nazvanim *Politika diplomacije: Revolucija, rat i mir* (*The Politics of Diplomacy: Revolution, War, and Peace*), u kojima opisuje pad komunizma, raspad SSSR-a i kontinuirane napore za postizanje mira na Bliskom istoku, koji su kasnije doveli do čuvenog dogovora iz Osla, između Izraela i PLO-a.

Iz razdoblja Hladnog rata, sa sovjetske strane svakako treba izdvojiti memoare *Anatolija Dobrinjina*, veleposlanika SSSR-a u SAD-u od 1962. do 1986. g., koji pokrivaju čitavo razdoblje od Kubanske krize preko detanta do ponovnog zahlađenja odnosa i svojevrsnog Drugog hladnog rata u prvoj polovini 1980-ih godina. Nemoguće je ne spomenuti i memoare najvažnijeg sovjetskog diplomata hladnoratovskog razdoblja i najdugovječnijeg ministra vanjskih poslova SSSR-a i jednog od najdugovječnijih uopće, *Andreja Gromika*, čuvenog Mr. Njet, pod naslovom *U svjetskoj areni: 44 godine ovog stoljeća u diplomaciji*, izdane 1983. g. i prevedene i na hrvatski jezik.

U posthladnoratovskoj eri također postoje primjeri diplomatskih memoara koje je treba spomenuti.

William Burns, karijerni diplomat s bogatom diplomatskom karijerom, autor je djela *The Back Channel: A Memoir of American Diplomacy and the Case for Its Renewal* u kojem je opisao tri desetljeća u diplomaciji, od mirnog raspada SSSR-a do zaoštavanja odnosa s Rusijom te od događaja koji su uslijedili nakon napada od 11. rujna 2001. g. do tajnih pregovora s Iranom o nuklearnom sporazumu.

Diplomat koji je vjerojatno i najvažniji dio karijere imao na prostoru bivše Jugoslavije, Richard Holbrooke, objavio je djelo *To End a War: The Conflict in Yugoslavia – America's Inside Story*, u kojem opisuje pregovore o završetku rata u Bosni i Hercegovini i događaje koji su doveli do potpisivanja Daytonskog sporazuma, u čemu je sudjelovao kao posebni izaslanik tadašnjeg američkog predsjednika Clintona, pregovarajući izravno s glavnim akterima i vlastodršcima u regiji. Djelo pruža vrijedan uvid u događaje koji i danas utječu na sudbinu Bosne i Hercegovine, ali imaju utjecaj i na okolne države.

Christopher R. Hill, istaknuti američki diplomat, autor je djela *Outpost: Life on the Frontlines of American Diplomacy: A Diplomat at Work*, objavljeno 2014 g., u kojem opisuje svoj karijerni put diplomata.

Među djelima karijernih američkih diplomata koja se ubrajaju u diplomatske memoare izdvajamo i sljedeća:

- Tom Fletcher: *The Naked Diplomat – Understanding Power and Politics in the Digital Age*;
- James F. Dobbins: *Foreign Service – Five Decades on the Frontline of American Diplomacy*;
- Henry M. Paulson Jr. i Michael K. Carroll: *Dealing with China: An Insider Unmasks the new Economic Superpower*;
- Harry W. Kopp i John K. Naland: *Career Diplomacy: Life and Work in the US Foreign Service*;
- Shawn Dorma: *Inside a U.S. Embassy: Diplomacy at Work*;
- Kenneth M. Crockett: *The Diplomat: A Memoir of Life in the US Foreign Service*;
- Wendy R. Sherman: *Not for the Faint of Heart: Lessons in Courage, Power, and Persistence*.

Vrijedno djelo koje donosi komparativni prikaz diplomatske memorije je članak J. STARK (2018), koji obrađuje iskustva bivših britanskih i američkih diplomata, kojih je od sredine devetnaestog stoljeća približno 140 objavilo memoare i autobiografije. Dugotrajnost i ponavljanje diplomatskih memoara sugeriraju da bi moglo predstavljati specijalizirani žanr sam po sebi. Otprilike 70 diplomatskih memoara bivših britanskih i američkih objavljeni su od početka dvadeset i prvog stoljeća, pri čemu autorica u članku kao predmet analize od toga navodi 28 memoara. Autorica, između ostalog, analizira oblike diplomatskog komuniciranja, njihov sadržaj, specifičan diplomatski jezik koji se upotrebljava, u tri glavna područja: (a) izraze koji se odnose na međunarodnu diplomatsku konvenciju i praksa kao što je *casus belli*, »povlačenje veleposlanika«, »materijalna povreda«, »pozadinski kanal poruka«, »diplomatski status« itd.; (b) izraze koji se odnose na diplomatski aparat države ili politička organizacija u ministarstvu vanjskih poslova ili veleposlanstvu (rezidencija, kancelarija, *chargé d'affaires ad interim*, politički savjetnik, Visoko povjerenstvo, državni direktor); i konačno, (c) izraze specifične za kulturu koji se odnose na britansku ili američku diplomatsku tradiciju ili praksu (»diplomatska torba«, »crvena kutija«, »posjet upoznavanja« itd.).

Među djelima koja se bave diplomatskom memorijom, sabirući iskustva diplomata treba svakako spomenuti i djela na hrvatskom jeziku. Djelo izdano dosad u dva izdanja, *Diplomatski pečat – sasvim osobno*, čiji su autori G. Bandov, J. Perleta i I. Petrović (2023) u izdanju Sveučilišta u Zagrebu u povodu obilježavanja 30. obljetnice međunarodnoga priznanja Republike Hrvatske. Prema samim autorima, ovaj zbir diplomatske memorije obuhvaća 105 kratkih osobnih priča i sjećanja diplomata koji su bili kreatori i akteri vanjskih politika RH, doajena diplomacije, hrvatskih predsjednika, predsjednika vlada, ministara vanjskih poslova i europskih integracija, veleposlanika i generalnih konzula. Ovo djelo predstavlja jedinstven uvid u iskustva bivših diplomata, s naglaskom upravo na razdoblje borbe za međunarodno priznanje Republike Hrvatske te stvaranje hrvatske diplomatske mreže, ali i kasnije aktivnosti za ulazak Hrvatske u NATO i Europsku uniju.

Iako postoje djela o diplomaciji samoj iz pera bivših istaknutih diplomata i na hrvatskom jeziku npr. S. Nick: *Diplomacija: metode i tehnike*, *Diplomatski leksikon*; S. Berković: *Diplomacija i diplomatska*

profesija, Diplomacija Dubrovačke republike, ista nisu posve posvećena diplomatskoj memoriji niti ih se može smatrati diplomatskim memoarima kao takvim.

Naime, vrijedno djelo S. Nicka, *Diplomacija: metode i tehnike* donosi i pojedina iskustva autora iz njegove karijere diplomata te podupire zaključke upravo takvim primjerima, ali nije potpuno posvećeno iskustvu autora kao diplomate. Jednako vrijedi i za djelo R. Vukadinovića, profesora međunarodnih odnosa, *Politika i diplomacija*, koje se bavi diplomacijom, ali ne pripada u skupinu djela koja obrađuju diplomatsku memoriju.

Također, iako nije riječ o diplomatskoj memoriji, treba spomenuti i udžbenik *Uvod u suvremenu međunarodnu politiku i diplomaciju*, autora P. Kurečića i V. Haluga, koja je i sama bila generalna konzulica Republike Hrvatske u Mađarskoj, objavljen 2021. godine, a koji predstavlja sveobuhvatan pregled ključnih aspekata suvremene međunarodne politike i diplomacije.

KOMUNIKACIJSKI ASPEKTI KULTURNE DIPLOMACIJE IZ DISKURSA POJEDINCA – NEFORMALNOG DIPLOMATA

Diplomacija i komunikacija predstavljaju temeljne alate međunarodnih odnosa, a kultura u novije vrijeme postaje jedan od ključnih čimbenika u oblikovanju vanjskopolitičkih strategija. Kulturna diplomacija funkcionira kao oblik međunarodne komunikacije, verbalne (medijski nastupi, predavanja, govori), neverbalne (ponašanje, stil, govor tijela) kojima se prenose vrijednosti, stavovi i identitet, a komunikacija se kod neformalnog diplomate često odvija kroz simboliku, emocije i međukulturne poruke. Njihova komunikacija nosi simbolički i stvarni značaj jer predstavljaju »sliku« svoje kulture u kontaktu s drugima. Pojedina ne samo da predstavlja svoju kulturu, već i prima poruke druge kulture, što otvara prostor za međukulturni dijalog te takva, dvosmjerna komunikacija omogućava razbijanje stereotipa i poticanje razumijevanja. Za razliku od institucionalne diplomacije koja može biti doživljena kao »službena« ili »promidžbena«, neformalni akteri često djeluju autentično i emocionalno povezano s domicilnim stanovništvom što im daje dodatnu vjerodostojnost te često postaju relevantna i respektabilna poveznica dvije zemlje. Neformalni diplomati nemaju diplomatsku izobrazbu, kao ni zaštitu, no njihova poruka može biti i snažnija jer dolazi izravno iz osobnog iskustva i dobrog poznavanja sredine u kojoj žive i djeluju što je jamstvo njihove vjerodostojnosti.

Upravo zbog te neposrednosti i osobnog angažmana, pojedinci često imaju veći utjecaj na oblikovanje slike o zemlji nego službene kampanje. U knjizi *Public Diplomacy: Lessons from the Past* (2009), N.J. CULL razmatra koncept »people-to-people diplomacy« kao ključnu komponentu javne diplomacije. Cull naglašava važnost izravnih kontakata među građanima različitih zemalja bez posredovanja države. Ova vrsta diplomacije podrazumijeva razvoj odnosa između građana različitih zemalja, često kroz kulturne i obrazovne razmjene, koje pridonose međusobnom razumijevanju i suradnji. Takvi kontakti potiču stvaranje emocionalnih veza i dugoročnog povjerenja, ključnih sastavnica uspješne kulturne diplomacije.

Prema Nyeu, mehanizmi meke moći djeluju na temelju privlačnosti vrijednosti, kulture i politika, a upravo pojedinci mogu biti najučinkovitiji nositelji tih vrijednosti. »Meka moć počiva na sposobnosti oblikovanja preferencija drugih. To nije sposobnost prisile (kao kod tvrde moći), već sposobnost privlačenja. Zemlja može postići željene rezultate u svjetskoj politici jer je druge zemlje – diveći se njezinim vrijednostima, oponašajući njezin primjer, težeći njezinoj razini prosperiteta i otvorenosti žele slijediti.« (NYE, J.S., 2004: 5). Dok državne institucije ponekad izazivaju skepsu, pojedinac – glazbenik, sportaš, umjetnik, student – doživljava se kao autentični predstavnik naroda, čime njegova komunikacija ima snažan utjecaj na percepciju kulture koju predstavlja.

U kontekstu digitalne diplomacije, uloga neformalnih diplomata postaje još izraženija. U knjizi *Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era* (2012), Seib istražuje kako digitalne tehnologije, posebno društvene mreže, transformiraju praksu diplomacije. Seib naglašava ulogu pojedinaca u oblikovanju međunarodne percepcije kroz digitalne kanale te ističe kako »pojedinci koriste društvene mreže za izravnu komunikaciju, zaobilazeći tradicionalne diplomatske kanale« (SEIB, P., 2012: 45).

Ova decentralizacija komunikacije omogućuje građanima da djeluju kao neformalni diplomati, prenoseći kulturne vrijednosti i utječući na međunarodne odnose bez posredovanja države. Seib također napominje da »društvene mreže omogućuju brzo širenje informacija, što može imati značajan utjecaj na vanjsku politiku« (SEIB, P., 2012: 78).

Zbog svega navedenog, u novijim pristupima javnoj diplomaciji sve se više priznaje potreba za uključivanjem pojedinaca u kulturne inicijative te institucionalnim poticanjem neformalne kulturne razmjene. Umjesto kontrole poruka, suvremeni koncept kulturne diplomacije oslanja se na facilitaciju međuljudskih kontakata i stvaranje uvjeta za spontano i prirodno predstavljanje kulturnih vrijednosti.

STUDIJA SLUČAJA – POJEDINAC KAO AKTER KULTURNE DIPLOMACIJE: PRIMJER GĐE DUNJE PAVELIĆ BEZJAK

Kulturna diplomacija postaje sve značajniji instrument u međunarodnim odnosima, omogućujući državama, organizacijama, ali i pojedincima promicanje međukulturalnog razumijevanja i suradnje. Studijom slučaja gđe Dunje Pavelić Bezjak analiziramo ulogu pojedinca kao neformalnog aktera kulturne diplomacije. Cilj je istražiti na koji način pojedinac djeluje kroz umjetnost, obrazovanje, medije i osobne kontakte te na taj način neformalno predstavlja i promovira svoju državu u inozemstvu, u ovom slučaju Republiku Hrvatsku u Republici Sloveniji.

Pojedinci uključeni u kulturnu diplomaciju imaju mogućnost pridonijeti razvoju međukulturalnog dijaloga i razumijevanja između zajednica, čime postaju ključni nositelji promjena i neslužbeni ambasadori kulture svoje zemlje.

Primjer gđe Pavelić Bezjak ilustrira kako pojedinac, djelujući unutar konteksta građanske (narodne) diplomacije, može ostvariti značajan utjecaj na bilateralne odnose i kulturnu suradnju.

U istraživanju je primijenjena metoda analize sadržaja dostupnih izvora, uključujući polustrukturirani intervju s gđom Pavelić Bezjak, javno dostupne podatke i medijske izvore. Postavljene su sljedeće hipoteze:

- H1: Pojedinac koji živi u inozemstvu može kroz alate »meke moći« poduzimati određene radnje i aktivnosti koje rezultiraju uspostavljanjem i razvijanjem međukulturalnog dijaloga i razumijevanja između dviju država.
- H2: Pojedinac koji živi u inozemstvu razvija i održava odnose s ljudima iz zemlje u kojoj živi i radi na području kulture i obrazovanja što rezultira unapređenjem kulturne razmjene među državama.
- H3: Aktivnim sudjelovanjem u kulturnom životu zemlje u kojoj živi, pojedinac može konfigurirati meku moć, odnosno posljedično biti akter promjene paradigme u pogledu kulturne diplomacije i međunarodne suradnje te postati suvremeni, neslužbeni kulturni diplomati.

Istraživačko pitanje glasi: *Može li pojedinac koji živi u inozemstvu biti akter kulturne diplomacije?* (KOKORIĆ, I., 2025: 22)

Dunja Pavelić Bezjak, rođena tijekom Drugog svjetskog rata u Slavonskom Brodu, veći dio života provela je u Mariboru, Republika Slovenija, gdje je stekla status značajne kulturne promotorice hrvatske kulture i neformalne veleposlanice svoje zemlje. Obrazovala se u Varaždinu i Sarajevu, a radila je kao profesorica stranih jezika u srednjim školama u Mariboru. U intervjuu za ovu studiju navodi da je prilagodba na novu sredinu i izgradnja društvenih veza bili dugotrajan proces koji je zahtijevao aktivan angažman.

Njezin rad obilježen je humanitarnim i kulturnim inicijativama, poput organizacije dobrotvornih koncerata i umjetničkih izložbi koji su promovirali hrvatsku kulturu u Sloveniji, čak i tijekom političkih i ratnih kriza početkom 1990-ih godina. Sudjelovala je u brojnim projektima kulturne razmjene, uspostavljajući mostove između Maribora, Varaždina, Zagreba, Visa i Graza. Njezino djelovanje nije bilo pogođeno političkim tenzijama, što potvrđuje potencijal kulture kao faktora stabilnosti i povezivanja.

Kao članica međunarodne organizacije SILA, promicala je kulturu Hrvatske kroz brojne inicijative, uključujući i angažman oko izložbi i gostovanja uglednih kulturnih djelatnika i veleposlanika. Dobitnica je niza priznanja, uključujući Red hrvatskog pletera, Srebrni grb grada Maribora te nagrade grada Varaždina, potvrđujući svoj status važnog kulturnog aktera i neformalnog diplomata.

Slike 1 i 2: Dunja Pavelić Bezjak prilikom dobivanja nagrade Srebrni grb grada Maribora
Izvor: privatna arhiva gđe. Bezjak

Njezine aktivnosti pokazuju širok spektar utjecaja – od kulturnih, preko humanitarnih, do obrazovnih – što dodatno potvrđuje važnost pojedinca kao pokretača meke moći.

Kulturna diplomacija sve se češće promatra kao proces u kojem ne sudjeluju samo državne institucije, već i neformalni akteri – pojedinci, udruge, lokalne zajednice i transnacionalne mreže. U tom kontekstu, studija slučaja Dunje Pavelić Bezjak predstavlja vrijedan primjer kako osobni angažman može rezultirati značajnim doprinosom bilateralnim odnosima, posebno u kulturnom i obrazovnom sektoru. »Uvijek sam vjerovala da kultura ima moć približiti ljude – bez obzira odakle dolazili.«

Intervju s Dunjom Pavelić Bezjak analiziran je kvalitativnom metodom analize sadržaja, uz oslonac na teorijske koncepte kulturne diplomacije (CULL, N.J., 2009; NYE, J.S., 2004), transnacionalizma (VERTOVEC, S., 2009) i svakodnevne diplomacije (SENDING et al., 2015). Fokus je stavljen na mikro-prakse neinstitucionalnih aktera i njihovu ulogu u kulturnom povezivanju. Sama sugovornica naglašava važnost svakodnevnog djelovanja: »Meni je svaki susret s nekim tko nikad nije bio u Hrvatskoj prilika da mu je predstavim kroz kulturu.«

Biografski kapital razvidan je kao temelj diplomatskog djelovanja. Dunja Pavelić Bezjak dolazi iz Varaždina, a njezin profesionalni i osobni put obuhvaća više regionalnih sredina, uključujući Slavonski Brod gdje je rođena, Varaždin u kojemu je provela mladost, Sarajevo gdje je studirala, Zagreb u kojemu je radila i naposljetku Maribor gdje živi i Vis na kojemu provodi dio godine. Njezin život u Sloveniji oblikuje se pod utjecajem ratnih okolnosti i kasnije integracije, a to iskustvo mobilnosti i prilagodbe formira njezin tzv. biografski kapital (BOURDIEU, P., 1986), koji koristi kao polazište za međukulturno djelovanje što potvrđuje njezina izjava: »Kao netko tko je prošao prilagodbu na novu sredinu, osjećala sam odgovornost pomoći drugima razumjeti obje strane.«

Kulturni doprinos Dunje Pavelić Bezjak temelji se na osobnim inicijativama izvan institucionalnih okvira. Organizirala je brojne izložbe, koncerte, književne večeri i gostovanja hrvatskih umjetnika u Sloveniji. Ti su naponi najčešće rezultat osobnih mreža i kontakata, što potvrđuje relevantnost koncepta »kulturne diplomacije odozdo« (MARK, S., 2010) i para diplomacije (CORNAGO, N., 2010). Sama navodi: »Sve sam to radila sama, bez ijedne formalne potpore. Zvala sam umjetnike, tražila prostore, dogovarala prijevoze.«

Razvidno je i snažno transnacionalno djelovanje kroz civilno društvo. Angažman kroz SILA International Club u Ljubljani ilustrira kako se kulturna diplomacija može ostvarivati putem ženski dominantnih, transnacionalno umreženih platformi. SILA se pojavljuje kao prostor neformalne razmjene i interkulturalnog susreta, a Pavelić Bezjak kroz njega djeluje kao kulturna posrednica između hrvatske

zajednice i međunarodnog okruženja. Ovakvo djelovanje (*grassroot diplomacy*)¹ spada u sferu diplomacije odozdo (*bottom-up diplomacy*) i ilustrira često zanemarenu ulogu civilnog društva u mekim oblicima moći. Kako kaže: »SILA mi je otvorila vrata za predstavljanje hrvatske kulture ženama iz cijelog svijeta – kroz kuhinju, jezik, glazbu.«

Kulturu definira kao neutralnu platformu i ukazuje na ulogu kulture kao komunikacijskog alata koji se pokazao posebno korisnim u razdobljima bilateralnih napetosti između Hrvatske i Slovenije. Kulturne manifestacije služile su kao neutralni kanali komunikacije, otvoreni za sve aktere i neopterećeni političkim konotacijama. Time kultura dobiva funkciju diplomatskog amortizera i prostora kontinuiteta odnosa. Sugovornica potvrđuje: »Na kulturnim događanjima nikad nije bilo tenzija – svi dođu uživati, bez obzira na to što se događa u politici.«

Analiza intervjua s Dunjom Pavelić Bezjak potvrđuje da pojedinci, osobito oni s transnacionalnim iskustvom i umreženošću, mogu imati značajan utjecaj na kulturnu diplomaciju, a njezin rad pokazuje kako se kulturni dijalog može graditi mimo službene diplomacije, kroz osobnu motivaciju, kulturni kapital i aktivizam. Studija slučaja upućuje na potrebu većeg prepoznavanja neformalnih aktera u teorijskim i praktičnim pristupima vanjskoj politici i kulturnoj razmjeni. Sama autorica to sažima riječima: »Ako čekamo institucije da sve pokrenu, ništa se neće dogoditi. Ljudi su ti koji čine razliku.«

Možemo potvrditi sve tri postavljene hipoteze.

H1: Pojedinaac koji živi u inozemstvu može kroz alate »meke moći« poduzimati određene radnje i aktivnosti koje rezultiraju uspostavljanjem i razvijanjem međukulturalnog dijaloga i razumijevanja između dviju država.

U skladu s teorijom Josepha Nyea (2004), koja definira meku moć kao sposobnost privlačenja i oblikovanja preferencija kroz kulturu, vrijednosti i politiku, Dunja Pavelić Bezjak djeluje upravo unutar tog okvira. Njezini svakodnevni susreti i kulturni angažmani omogućuju oblikovanje pozitivne percepcije Hrvatske u Sloveniji. Dunja Pavelić Bezjak navodi: »Meni je svaki susret s nekim tko nikad nije bio u Hrvatskoj prilika da mu je predstavim kroz kulturu.«

H2: Pojedinaac koji živi u inozemstvu razvija i održava odnose s ljudima iz zemlje u kojoj živi i radi na području kulture i obrazovanja što rezultira unapređenjem kulturne razmjene među državama.

U kontekstu transnacionalizma (VERTOVEC, S., 2009), Pavelić Bezjak djeluje unutar mreža koje prelaze državne granice, s naglaskom na održavanju kulturne razmjene. Njezino sudjelovanje u udrugama poput SILA omogućuje razmjenu kulturnih sadržaja među različitim zajednicama. I sama Dunja Pavelić Bezjak navodi: »SILA mi je otvorila vrata za predstavljanje hrvatske kulture ženama iz cijelog svijeta kroz kuhinju, jezik, glazbu.«, te »Zvala sam umjetnike, tražila prostore, dogovarala prijevoze. Sve to sam radila sama, ali uz veliku podršku ljudi koje sam tu upoznala.«

H3: Aktivnim sudjelovanjem u kulturnom životu zemlje u kojoj živi, pojedinac može konfigurirati meku moć, odnosno posljedično biti akter promjene paradigme u pogledu kulturne diplomacije i međunarodne suradnje te postati suvremeni, neslužbeni kulturni diplomat.

Prema CULLU (2009), kulturna diplomacija uključuje i neslužbene aktere koji aktivno oblikuju međunarodne odnose kroz kulturne aktivnosti. Pavelić Bezjak utjelovljuje taj model, djelujući izvan institucionalnih okvira, ali s velikim diplomatskim učinkom što potvrđuju i sljedeće izjave: »Ako čekamo institucije da sve pokrenu, ništa se neće dogoditi. Ljudi su ti koji čine razliku.« te »Mislim da kao netko tko je iz Hrvatske, a dugo živi ovdje, mogu povezivati te dvije strane na način koji netko lokalni ne bi mogao.«

Analiza intervjua s Dunjom Pavelić Bezjak potvrđuje da pojedinci, osobito oni s transnacionalnim iskustvom i umreženošću, mogu imati značajan utjecaj na kulturnu diplomaciju. Njezin rad pokazuje kako se kulturni dijalog može graditi mimo službene diplomacije, kroz osobnu motivaciju, kulturni kapital i aktivizam. Studija slučaja upućuje na potrebu većeg prepoznavanja neformalnih aktera u teo-

¹ Grassroots diplomacija je izraz koji se koristi za opisivanje stila međunarodnih odnosa koji provode građanski orijentirani građani i organizacije, za razliku od vlada ili multinacionalnih korporacija. To je oblik diplomacije odozdo prema gore (bottom-up) koji karakterizira izravan angažman između građana različitih zemalja ili kultura u cilju promicanja dijaloga, razumijevanja i suradnje.

rijskim i praktičnim pristupima vanjskoj politici i kulturnoj razmjeni. Sama autorica to sažima riječima: »Ako čekamo institucije da sve pokrenu, ništa se neće dogoditi. Ljudi su ti koji čine razliku.«

ZAKLJUČAK

Kulturna diplomacija danas se sve više promatra kao proces koji nadilazi službene institucije države. U tom okviru sve važniju ulogu imaju neformalni akteri, pojedinci, lokalne zajednice i transnacionalne mreže koji svojim djelovanjem pridonose međukulturnom dijalogu i jačanju odnosa između država. Studijom slučaja analizirano je djelovanje Dunje Pavelić Bezjak, hrvatske intelektualke s prebivalištem u Sloveniji, kao primjera neformalne kulturne diplomatkinje čiji je angažman uvelike pridonio povezivanju hrvatske i slovenske zajednice.

Kao polazište korištena je kvalitativna analiza polustrukturiranog intervjua, primijenjena u kontekstu teorijskih pristupa kulturnoj diplomaciji, komunikaciji, transnacionalnom djelovanju i neformalnoj diplomaciji. Istraživanje je primarno fokusirano na mikro-prakse, odnosno svakodnevne oblike neformalnog djelovanja koji oblikuje kulturne veze, uspostavlja i održava komunikaciju i utječe na percepciju odnosa dviju zemalja.

Dunja Pavelić Bezjak dolazi iz Varaždina, a životni put ju je, zbog ratnih i obiteljskih okolnosti, odveo u Sloveniju, gdje se integrirala i aktivno djeluje u kulturnom životu. Njezin biografski kapital, odnosno životno iskustvo mobilnosti, prilagodbe i kulturne razmjene, čini temelj njezinog neformalnog diplomatskog djelovanja. Upravo ta iskustva potaknula su njezin osjećaj odgovornosti za predstavljanje hrvatske kulture u Sloveniji i za stvaranje međukulturnih mostova.

Kao kulturna posrednica, Pavelić Bezjak inicijatorica je i organizatorica raznih aktivnosti (izložbi, koncerata, književnih večeri), uglavnom bez institucionalne potpore. Sve je to činila samoinicijativno, oslanjajući se na osobne kontakte i lokalne resurse, čime se uklapa u koncept »kulturne diplomacije odozdo« i paradigmu neformalne (paradiplomacije) Djelovanje kroz SILA International Club u Ljubljani, međunarodnu žensku organizaciju, omogućilo joj je predstavljanje hrvatske kulture na transnacionalnoj razini – kroz hranu, jezik, glazbu i običaje, čime je dodatno osnažena njezina uloga u grassroots diplomaciji.

Jedna od ključnih uloga koju kultura preuzima u ovom kontekstu jest njezina funkcija »neutralne platforme«. U razdobljima kada su politički odnosi Hrvatske i Slovenije bili napeti², kulturni događaji

² Politički odnosi Hrvatske i Slovenije prolazili su kroz više napetih razdoblja od osamostaljenja obje države početkom 1990-ih.

1991. – 1992. Raspad Jugoslavije i priznanje državnosti

Hrvatska i Slovenija su 1991. proglasile neovisnost. U početku su odnosi bili solidarni, no ubrzo su se pojavile razlike u pristupu ratu i suradnji s međunarodnom zajednicom. Napetosti su se pojavile oko neslaganja u vanjskoj politici i različitim stavova prema ratu u Hrvatskoj.

1993. – 1994. Spor oko štednih uloga u Ljubljanskoj banci

Hrvatski štediše izgubili su pristup svojim uštedama nakon raspada SFRJ. Spor oko Ljubljanske banke (kasnije Nova Ljubljanska banka) postao je važan i dugotrajan bilateralni problem.

1998. – 2001. Spor oko granice u Piranskom zaljevu

Sukob oko razgraničenja u Savudrijskoj vali/Piranskom zaljevu eskalirao. Godine 2001. potpisan je tzv. Sporazum Drnovšek-Račan, no nikada nije ratificiran.

2008. – 2009. Slovenska blokada pristupnih pregovora Hrvatske s EU

Slovenija je blokirala poglavlja u pregovorima Hrvatske s EU zbog neriješenog graničnog pitanja. Kriza je okončana 2009. Sporazumom o arbitraži, kojim su obje strane pristale na međunarodnu arbitražu pod pokroviteljstvom EU.

2015. – 2017. Kontroverza arbitražnog postupka

2015. otkriveno je da je slovenska strana komunicirala s arbitrom iz arbitražnog suda, što je Hrvatska proglasila narušavanjem nepristranosti. Hrvatska je izašla iz postupka, dok je Slovenija nastavila. Arbitražni sud donosi odluku koju Hrvatska je ne priznaje što stvara novu krizu.

Povremene tenzije (2018. – danas)

Povremene napetosti zbog implementacije arbitražne odluke, kontrole ribolova, granične policije i odnosa u EU forumima. Međutim, suradnja je uglavnom stabilizirana i preusmjerena na pragmatične teme, a prekogranična suradnja jedinica lokalne uprave i regionalnih samouprava poglavito na EU projektima nikada nije bila dovedena u pitanje.

koje je sugovornica organizirala služili su kao prostor susreta i komunikacije, neopterećen političkim konotacijama. Kultura se time potvrđuje kao alat diplomatske komunikacije ublažavanja napetosti i održavanja kontinuiteta odnosa među narodima.

Teorijska evaluacija hipoteza potvrđuje da pojedinac, djelujući izvan službenih institucija, može razvijati i koristiti alate meke moći u svrhu promocije kulture i međukulturnog dijaloga. U skladu s Nyeovim konceptom, Pavelić Bezjak svojim svakodnevnim kontaktima i kulturnim angažmanom promiče pozitivnu sliku Hrvatske. Također, njezin transnacionalni angažman kroz udruge i neformalne mreže omogućuje kontinuiranu razmjenu kulturnih sadržaja, dok njezino sudjelovanje u kulturnom životu Slovenije ukazuje na mogućnost pojedinca da bude akter promjene u domeni kulturne diplomacije, bez obzira na formalni status ili institucionalnu podršku.

Zaključno, studija pokazuje kako pojedinci s transnacionalnim iskustvom i kulturnim kapitalom mogu imati ključnu ulogu u neformalnoj kulturnoj diplomaciji. Djelovanje Dunje Pavelić Bezjak potvrđuje važnost priznavanja i uključivanja neformalnih aktera u teorijske i praktične pristupe vanjskoj politici i kulturnoj razmjeni. Njezin angažman ilustrira kako građani, motivirani osobnim vrijednostima i iskustvom, mogu pridonijeti međunarodnom razumijevanju i kulturnom povezivanju na vrlo konkretn način.

POPIS CITIRANE LITERATURE

1. BANDOV, G., PERLETA, J., PETROVIĆ, I. (2023). *Diplomatski pečat – sasvim osobno*. Sveučilište u Zagrebu.
2. BLAŽEK, L. (2018). *Kulturna diplomacija kao instrument vanjske politike Republike Hrvatske*, <https://repozitorij.fpzg.unizg.hr/islandora/object/fpzg:846>, pristupljeno 19.03.2025.
3. BOURDIEU, P. (1986). *The forms of capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.
4. CORNAGO, N. (2010). *Diplomacy and Paradiplomacy in the Global Age*. Clingendael Institute.
5. CULL, N.J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. CPD Perspectives on Public Diplomacy, Paper 6. Los Angeles: USC Center on Public Diplomacy
6. GLAVAŠ KOVAČIĆ, L. (2013). Komunikacijski aspekti javne diplomacije. *Političke analize*, 4 (13) 61-64.
7. GOTAL, M. (2015). Kulturna diplomacija Republike Hrvatske. *Polemos*, 18 (2) 141-162.
8. *Grassroots diplomacy*, preuzeto sa <https://www.diplomacy.edu/topics/grassroot-diplomacy/> pristupljeno 16.5.2025.
9. JURIŠIĆ, K., KELLER, I. (2007). Kulturna diplomacija. *Međunarodne studije*, 7 (3-4), 143-154.
10. KOKORIĆ, I. (2025.). Pojedinac kao akter kulturne diplomacije. Završni rad. Koprivnica: Sveučilište Sjever. Komunikologija, mediji, novinarstvo.
11. KUREČIĆ, P., HALUGA, V. (2021). *Uvod u suvremenu međunarodnu politiku i diplomaciju*. Sveučilište Sjever, Varaždin.
12. LAQUEUR, W. (1994). Save Public Diplomacy, *Foreign Affairs*, 73 (5) 20.
13. MARK, S. (2010). A Greater Role for Cultural Diplomacy. *Clingendael Diplomacy Papers*, 12. Netherlands Institute of International Relations.
14. NICK, S. (2010). *Diplomatski leksikon*. Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije, Zagreb.
15. NYE, J.S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs.
16. PAVIĆ KOROŠIĆ, L. (2010). Održivi razvoj. Odras. Preuzeto s https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf, pristupljeno: 13.05.2025.
17. PIČULJAN, Z. (2007). *Diplomacija kao državna služba*. Društveno veleučilište, Zagreb.
18. RATZLAFF, A. (2022). The Future of Cultural Diplomacy. *Diplomatic Courier*, 11. srpnja, <https://www.diplomaticcourier.com/posts/the-future-of-cultural-diplomacy>, pristupljeno 14.05.2025.
19. SCHNEIDER, C.P. (2005). Culture Communicates: US Diplomacy that Works. In: Melissen, J. (ed.): *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan.
20. SEIB, P. (2012). *Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era*. New York: Palgrave Macmillan.
21. SENDING, O.J., POULIOT, V. i NEUMANN, I.B. (2015). *Diplomacy and the Making of World Politics*. Cambridge University Press.

22. SKOKO, B., KOVAČIĆ, V. (2009). Koncept meke moći država i njegova primjena na Republiku Hrvatsku. *Polemos*, 12 (23) 29-49.
23. STARK, J. (2018). British and American Diplomatic Memoirs as Factual Narratives: A Resource for the Linguistic and Cultural Analysis of the Specialised Domain of Diplomacy. *ILCEA: Revue de l'Institut des langues et cultures d'Europe, Amérique, Afrique, Asie et Australie*.
24. VERTOVEC, S. (2009). *Transnationalism*. Routledge.

PRILOG: INTERVJU S GĐOM. DUNJOM PAVELIĆ BEZJAK

Datum održavanja: 25. i 27. 6. 2023.

Mjesto održavanja: Online/Skype

Trajanje: 108 minuta

Gđo. Bezjak, rođeni ste u Varaždinu, fakultet ste završili u Sarajevu, a sada živite u Mariboru. Ispričajte nam malo o svome životnom putu.

Ovako, ja bih sad napravila tu neke popravke, rođena sam u Slavonskom Brodu za vrijeme II. Svjetskog rata jer su se moji roditelji uslijed ratnih okolnosti našli u Slavonskom Brodu, gdje su se i upoznali i gdje je započela moja ili naša životna priča jer mi je otac bio zatvoren u Jasenovcu i kad se s vezom uspio nakon šest mjeseci se izvući, otišao je u partizane. Mama i ja smo isto bile zatvorene, to je bio NDH. Također smo bile u zatvoru. Ja sam se tek rodila i preživjela sam. No, uglavnom - životni put: Nakon toga je moga oca, koji tada još bio student građevine, a nakon rata je studirao i završio pravo preselili. To su bila vremena kad se po dekretima išlo iz jedne službe na drugu. Ne sjećam se više kako je to bilo, ali služba mu je bila u Zlataru, Ludbregu, Varaždinu pa opet u Ludbregu i Varaždinu sve do moga polaska u školu. Znači, u Varaždinu sam završila osnovnu školu i gimnaziju. Najprije sam upisala medicinu jer potječem iz kruga gdje je bilo jako puno liječnika. Djed mi je bio upravitelj bolnice u Čakovcu, a ja sam kao dijete bila jako bolesna i godinu dana sam bila u bolnici i valjda je to sve skupa utjecalo, unatoč tome što je osnova moga karaktera mislim baš ovo - društvene znanosti - knjige, književnost i slično. I nakon godinu dana, iako tada nisam bila niti svjesna razočaranja, ali danas mi je jasno - to nije bilo za mene. Upisala sam pedagošku akademiju, potom filozofski fakultet u Sarajevu kao izvanredni studenti i vozila se na ispite. U međuvremenu sam upoznala moga supruga. Radila sam u Varaždinu na osnovnoj školi. Potom sam dobila službu u Zagrebu. Tijekom te zadnje godine u Varaždinu, postala sam suradnica zagrebačke Školske knjige. Profesorica Mirjana Jurčić, koja je bila urednica za njemački i engleski jezik me pitala, jer sam bila i njena studentica na pedagoškoj, bi li surađivala. Dvoulmila sam se i na kraju sam ipak pristala. Tada je počela izlaziti serija udžbenika »Sprechen Sie Deutsch« u kojem smo bile dvije, izvorni govornik, osoba iz istočne Njemačke koja je bila udana za Hrvata i ja kao domaća osoba. Moj dio posla je bio uglavnom metodika poučavanja. (Ja ću tu i tamo koji slovenski izraz upotrijebiti jer već 50 godina živim u Sloveniji). Znači, imala sam uglavnom taj metodički dio i to je išlo odlično. U to vrijeme, metoda poučavanja bila je audiovizualna, globalno strukturalna metoda koja je isključivala upotrebu materinjeg jezika u razredu. Bila sam zadužena za metodički dio tog kompleta koji se sastojao od udžbenika, radne bilježnice i raznih popratnih materijala. Sve je bilo dobro do 6. razreda. U međuvremenu sam upoznala moga supruga i onda je bilo pitanje, dolazi on ovdje ili ja idem tamo (u Maribor). Vozili smo se tri godine na relaciji Varaždin – Zagreb – Maribor te sam odlučila preseliti u Maribor. Naravno, tada je prestala i suradnja sa Školskom knjigom jer je postalo nemoguće raditi iz drugog grada. To su bile gotovo svakodnevne konzultacije, a interneta tada nije bilo. Preseljenje je bilo jedan veliki potres u mom životu. Prilagoditi se na novu sredinu i druge običaje i probati zadržati svoj identitet, koliko se moglo u tom novom okruženju. Želja mi je bila imati visoku naobrazbu. U Zagrebu nije bilo te mogućnosti pa sam u Sarajevu upisala izvanredni studij koji sam i završila. Tri godine sam radila u jednom malom mjestu blizu Maribora, nakon čega sam dobila posao na srednjoj ekonomskoj školi i gimnaziji u Mariboru što čini dvadesetak godina ovoga o čemu

ćemo razgovarati. Bilo je to vrijeme prilagodbe, najprije učenja jezika. Jezik sam učila samo po slušanju. Nisam išla ni na kakve tečajeve. U obitelji je bilo »zabranjeno« sa mnom govoriti hrvatski iako su suprugovi roditelji znali hrvatski. Moj muž danas isto, evo baš jučer je netko rekao. »Ne bih nikad rekao da je Slovenac«. I akcent nema... I onda su to bile velike promjene prilagođavanja, upoznavanja nekakvog kruga ljudi i... Mislim, dođeš negdje gdje te nitko ne poznaje, nemaš čak niti ikakve korijene... znači, to uopće nije jednostavno. Bile su tri osobe koje su potjecale iz Varaždina što je bila nekakva, recimo korelacija s prošlošću. Ok, da sada ne govorim o tome previše. Na toj školi sam bila zadovoljna. Bilo je sve ok. Slijedi raspad Jugoslavije, a s raspadom Jugoslavije su se pojavila neka nova pravila... Najprije je bilo pitanje granica, za Boga dragoga, između Slovenije i Hrvatske granica. Ono 50 godina živiš, mislim, ideš, prolaziš slobodno i sve ostalo u tim užasima rata i proživljavanja toga u tom, mom krugu u Mariboru, a i s roditeljima koji su još bili živi u Varaždinu. Javili su se neki novi momenti. Jedan od njih je bio da je trebalo zatražiti slovensko državljanstvo. U to vrijeme pojam državljanstva nije bio jasan niti ljudima koji su bili obrazovani i pravnici. Ravnatelj moje srednje škole je bio diplomirani pravnik i kad sam trebala dobiti potvrdu da radim na školi, on mene za državljanstvo pita. »A kaj ti to treba?« Ok, ljudi nisu shvaćali. Bilo je to bez potvrde o znanju slovenskog jezika. Slovenski sam govorila, ali pismo nisam najbolje poznavala. Već i sama činjenica da sam trebala zatražiti drugo državljanstvo nije bila jednostavna. Najviše me mučilo bi li se morala odreći svoga, hrvatskog državljanstva jer to prakticiraju mnoge europske države.

Kako ste se našli u ulozi »kulturnog diplomata«? (kulturne ambasadorice)

Odjednom se nađeš u jednom drugom entitetu, jednoj drugoj državi i prva stvar koju sam napravila je bila potaknuta činjenicom da su mi roditelji bili u Varaždinu, da su bili ti zračni alarmi, da su morali ići u skloništa, a onda je Crveni križ Maribora u novinama i na radiju objavio kako je potrebna pomoć pri prihvatu prvih izbjeglica iz Hrvatske. Crveni križ nije imao novca. Razmišljala što napraviti kako bih pomogla. Škola je imala 1200 učenika i rekoh, neki znaju pjevati, plesati, bilo kaj. Idemo organizirati dobrotvorni koncert i kako bi ih potaknula, i sama pjevala na tom koncertu pjesmu »Plovi barko široko je more«. To je bila prva stvar, a onda je počelo... Imala sam veliki krug ljudi, prijatelja, znanaca, rodbine... Rekoh, možda bih mogla organizirati izložbu u Mariboru. Riječ je bila o bračnom paru Kovačić Macolić iz Varaždina koje sam dobro poznavala. Gotovo dvije godine je trajao taj proces pripreme izložbe u Mariboru, u umjetničkoj galeriji koja je vodeća institucija sjeverozapadne Štajerske, proces da su se vrata otvorila, da je za to bila potrebna dozvola ministarstva, ali i novčana sredstva za katalog, pripremu i sve ostalo. Uglavnom, uspjeli smo. Trebao je doći tadašnji ministar kulture Božo Biškupić, ali kako je datum otvorenja izložbe pomaknut za jedan dan, došla je njegova zamjenica. Uglavnom, evo to je bio prvi projekt koji je išao na relaciji dviju država. Nakon toga je slijedio uzvratni susret i izložba u Varaždinu, u galeriji Kovačić Macolić. Oboje su akademski slikari. Tako je to počelo. To je bila ta prva stvar koje se jako dobro sjećam i bila je uspješna. Bila sam jako zadovoljna naročito što sam bila u prilici Mariboru približiti kulturu mog najužeg, osobnog, varaždinskog identiteta i grada koji je, kako često navodim, mali grad velike kulture. Kultura je u Varaždinu uvijek bila zanačljiva velikim slovima. To nije neka stvar pomodarstva. To je stvar tradicije koja je išla iz generacije u generaciju, a tako je i danas, budući da pratim i aktivno sudjelujem i u varaždinskom kulturnom životu.

Velika ste pokroviteljica umjetnosti i kulture, a koja je po Vašem mišljenju važnost kulture za, za međusobne odnose dviju država, pogotovo evo, Hrvatske i Slovenije, s obzirom da tu aktivno, aktivno sudjelujete već dugi niz godina.

Uporabili ste termin »poboljšanje odnosa«. Sigurno da je. No, moram reći da u svim tim godinama aktivnog sudjelovanja i rada na relaciji Hrvatska - Slovenija, što bih ipak ograničila na relaciju Maribor - Varaždin - Zagreb - Vis - Graz (jer sam i u Grazu imala poznanstva). U svim tim godinama, na primjer kada je bilo pitanje rješavanja spora oko Piranskog zaljeva i kada je politika bila na negativnom vrhuncu, ja nisam doživjela u tim krugovima i u realizaciji projekata niti jedan, jedini slabiji odaziv ili imala bilo kakav loš osjećaj. Sjećam se, samo jednom, kada sam probala realizirati nešto u Ljubljani, dogodilo se jedno grubo odbijanje, ali mislim da to nije imalo veze s politikom, nego s osobnošću osobe koja je

bila na čelu te institucije. Čak, nakon nekoliko godina kada sam srela tog čovjeka i rekla tko sam, osjetila sam da mu je neugodno.

Znam da ste i članica međunarodne organizacije žena ambasadora u Sloveniji SILA. Čime se konkretno SILA bavi? Imate li i Vi neke dužnosti unutar te organizacije?

Posljednjih nekoliko godina više nisam članica jer sam u poznim godinama i odlučila sam, s obzirom na činjenicu da smo suprug i ja u mirovini i da posljednjih dvadesetak godina živimo na relaciji Maribor – Vis, smanjiti intenzitet sudjelovanja u njihovim aktivnostima. U godinama kad sam bila aktivna, mogu reći da je međunarodni klub žena Slovenian International Ladies Association (SILA) puno pridonio činjenici da sam i kroz njih mogla promovirati Hrvatsku i hrvatsku kulturu. A kakav je cilj toga kluba? Taj međunarodni klub žena ima vrlo važnu funkciju da omogućava, olakšava život ženama stranih diplomata, predstavnika gospodarskih institucija, organizacija ili ljudi koje se zateknu u Sloveniji po bilo kakvom poslu, u toj isto tako nekoj novoj sredini te da se kroz klub afirmiraju. Uspjela sam, u pozitivnom smislu, iskoristiti međunarodni klub žena za promociju i povezivanje s Hrvatskom. Jedna od mojih prvih aktivnosti, bila je posjet supruga veleposlanika Varaždina, gdje sam poznavala puno ljudi. Uključila sam i tadašnjeg gradonačelnika. Organizirala sam posjete muzejima, kazalištu, galeriji Kovačić Macolić. Odaziv je bio fantastičan, pun autobus. Bila je to lijepa promocija Varaždina jer su na povratku svi govorili kako su oduševljeni viđenim. Također sam uključivala i veleposlanike što sam najprije počela prakticirati u Sloveniji, u Mariboru, u školi na kojoj sam radila razne projekte, a potom bih ih vodila i u Hrvatsku, najčešće u Varaždin. Prvo sam dovela našeg počasnog konzula, dr. Šimu Ivanjka, inače porijeklom iz Zagorja, koji je održao predavanje na Prvoj gimnaziji u Varaždinu. Govorio je o sebi, o svom životu i uspjehu što je bilo vrlo inspirativno i korisno za učenike. Jedno vrijeme je Irsko veleposlanstvo iz Ljubljane pokrivalo Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinom i Sloveniju. Irski veleposlanik je tada otvorio izložbu varaždinskog umjetnika u jednoj galeriji u Mariboru. Njega sam također odvela u Varaždin.

Sve to skupa čovjek ne bi mogao raditi da najprije sam u sebi 100 % ne vjeruje da je to što radi ispravno, korisno, dobro i da može stvoriti veću vrijednost. Ljude koje se dovodi također u to treba uvjeriti jer je ipak riječ o njihovom vremenu, poslu...

Kulturne institucije, i varaždinska Gradska uprava uvijek su bili otvoreni za suradnju. Bila je to i promocija grada za kojega valjda neki nikada nisu čuli, što je isto razumljivo. Nakon Varaždina, aktivnosti su proširene i na Zagreb. Za svoj rad, posebno promociju hrvatske kulture u Sloveniji i Austriji odlikovao me i predsjednika Mesić. Odlikovanje je bilo nova prilika za sklapanje poznanstva, nove kontakte i nove aktivnosti. Zagreb je predivan. Ponovno sam vodila supruge veleposlanika akreditiranih u Sloveniji i ponovno su, kao i s manjim Varaždinom, bile oduševljene viđenim. Organiziran je i prijem na Pantovčaku, susret i kava sa suprugom predsjednika Mesića u centru grada. Upoznala sam ih i s djelovanjem i organizacijom zagrebačkih Slovenaca (Zagrepečana slovenskih korijenja) jer sam i s njima izvrsno surađivala. Svatko danas brine za svoj mali krug ljudi, za mali komadić prostora i konačno, sve niti ne zanima kultura pa sam i u Mariboru htjela Slovencima približiti što njihovi sunarodnjaci rade u Zagrebu, ali i obrnuto. U samom početku, ne sjećam se godine jer je bilo davno, vodila sam na otvorenje izložbe jednog slovenskog slikara, u Slovenski dom u Zagrebu koji je eminentna kulturna institucija gdje se održavaju brojne kulturne manifestacije, projekti i kulturni događaji i definitivno nije mjesto gdje se Slovenci okupljaju, da malo karikiram, recitiraju Prešerna i plešu polku. Voditelj je Mariborčanin koji je sa šest godina otišao s roditeljima živjeti u Zagreb i s kojim sam jako lijepo surađivala.

Potom je nastao i novi, sjajan projekt. Upoznala sam u Mariboru novinarku koja je pratila kulturu u slovenskim novinama Večer, a koje pokrivaju sjeverozapadnu Štajersku. S njom sam počela s predstavljanjem kulturnih djelatnika Slovenaca u Zagrebu, eksponiranih u javnom prostoru kroz intervju što je u javnosti bilo jako dobro prihvaćeno. Među prvima je bio Bobi Marotti, također Mariborčanin, jedna od vodećih ličnosti hrvatskog glumišta, danas, nažalost pokojni. Intervju je vođen u Slovenskom domu u Zagrebu, a ja sam napravila dvije-tri fotografije za novine. Novinarka je bila oduševljena njegovom životnom pričom - čovjeka rođenog u Kraljevini Jugoslaviji, koji je preživio Drugi svjetski rat, koji je od šeste godine živio u Zagrebu. Fascinirao ju je njegov životni put i to što je predstavljao u okviru

zagrebačke kulturne scene, posebno kazališta. Tako je nastalo serijal od dvadeset i pet intervjua koji su potom objavljeni i u knjizi »Zagrebački Slovenci« koju je financirao Slovenski dom u Zagrebu. Knjiga je promovirana najprije u Mariboru, u koncertnoj dvorani kazališta koja je pandan koncertnoj dvorani kazališta u Varaždinu jer je isti arhitekt izgradio obje kazališne zgrade. Druga promocija je bila u Slovenskom domu i Novinarskom domu u Zagrebu jer je knjiga izašla na slovenskom i na hrvatskom jeziku. Nakon promocije u Mariboru naš veleposlanik me je predložio za visoko odlikovanje predsjednika države. U to vrijeme predsjednik je bio Stjepan Mesić. Bila sam silno ponosna na to odlikovanje. Mišljenja sam da je to bilo priznanje za taj veliki projekt. Uglavnom, to je bilo to. Jedino što mi je poslije bilo žao što knjigu nismo nazvali »Zagrepčani slovenskih korijena« jer to više nisu bili Slovenci, u smislu onoga slovenstva koje ti dobivaš rođenjem i nosiš ga do smrti, ako živiš u nekom ljubljanskom, celjskom, mariborskom okruženju... oni su prav za prav ipak primarno bili Zagrepčani, ali Zagrepčani koji svoje korijene nisu zaboravili.

U tom smislu, što se mene tiče, iskreno rečeno, potječem iz obitelji u kojoj se o nje govorilo, niti se širila nekakva grozna pozitiva ili bilo kakva negativna prema nama Hrvatima i okruženju u kojem sam živjela, a kamoli prema onima koji su živjeli u okviru Jugoslavije. To nije bila tema razgovora u našoj kući, a niti u školi, gradu, društvu općenito. Da je bilo toliko hrvatskoga u meni shvatila sam tek nakon što sam ušla u okruženje druge nacije, kad sam počela raditi projekte koji su i povod ovog intervjua, kad je to bilo s predznakom hrvatski, hrvatski rad, hrvatski projekt, hrvatski slikar. Za Slovence je uglavnom najvažnija stvar u Hrvatskoj Jadransko more. Mislim, nema tu uopće nikakve debate.

Jeste li ikada razmišljali o diplomatskoj karijeri?

Ja, nikada. Mene to nije niti najmanje zanimalo. Smatram kako bi to bilo sužavanje mog dijapazona rada, ali i moje osobnosti. To bi onda bilo usmjeravanje. Ja sam imala jako puno veza, mislim na diplomatske veze, naravno. Ljubljanske diplomatske krugove sam koristila za posao koji sam radila u školi jer je to bio način moga rada. Nisam željela biti samo profesor, već prije svega odgajatelj, a izvan toga, naročito nakon raspada Jugoslavije, kroz činjenicu da sam dvadeset godina upoznavała ljude, stjecala samopouzdanje i gradila identitet, počela sam se dokazivati svojim radom i svojom osobnošću što mi je također otvaralo mnoga vrata. Bila sam više nego zadovoljna. Jako sam se puno bavila i humanitarnim radom i to baš u okviru Međunarodnog kluba žena. Dobila sam priznanje kao najhumanitarac u Mariboru što mi je tada jako puno značilo, a i danas mi puno znači. Dvije su te velike stvari. Jedna je da je ove (2023.) godine moj humanitarni »Dobrotvorni koncert« doživio tridesetu godinu. Kad sam otišla u mirovinu, zapravo i prije toga, mladi ljudi, mlade kolege prepoznali su važnost odgoja mladih u smjeru dobrotvornog i dobrovoljnog rada. Kroz taj dijapazon mogućnosti u školi s više od 1200 učenika, kao što sam rekla na početku, jedan pleše, drugi svira, recitira...projekt je išao dalje i doživio trideset godina. Nije održavan samo za vrijeme covida. Ove godine, jubilarni trideseti koncert stvarno je predivno priznanje za sav uloženi rad i trud. Već dvadeset godina sam u mirovini. Nakon dvadeset godina kolege i generacije su se izmijenile, ali nisu me zaboravili i odali su mi priznanje što mi je bilo jako drago. Drugi meni značajan projekt ponovno povezuje Varaždin i Maribor. Upoznavajući slovensku povijest shvatila sam da je sve što sam znala bilo vrlo površno.

Krajem 19. Stoljeća kada smo živjeli u Austro Ugarskoj monarhiji, u Štajerskoj, u Mariboru prevladavalo je njemačko stanovništvo (Austrijanci). Slovenci su bili na rubu i u manjini. Službeni jezik je bio slovenski, ali taj intelektualni potencijal Štajerske Maribor, Ptuj, Ormož htio je održati slavenski i slovenski duh. Najbliža visoka škola u kojoj se govorio slavenski jezik (hrvatski) je bila Varaždinska gimnazija. Danas, trideset i pet osoba koje se nalaze u slovenskoj enciklopediji, velikih slovenskih imena, su ljudi koji su bili učenici Varaždinske gimnazije. U okviru projekta koji se zvao »Slovenci u Varaždinu«, a koji u koji je bila uključena Prva gimnazija, varaždinska knjižnica i čitaonica Metel Ožegović i varaždinska Galerija starih i novih majstora Gradskog muzeja Varaždin, održana je fantastična izložba u Sveučilišnoj knjižnici u Mariboru s kojom sam izvanredno surađivala i gdje su mi uvijek bila otvorena vrata za sve projekte. Uz izložbu su održana predavanja i susreti. Ne znam točnu godinu, otprilike prije dvadeset i pet godina, došla je cijela varaždinska Gimnazija pogledati izložbu, oko tisuću učenika. Bila je angažirana i prometna policija jer je bilo uistinu puno autobusa. Cijela knjižnica bila je

na nogama jer je tisuću učenika trebalo proći kroz sve prostore i razgledati izložbu. Otvorenju su nazočili brojni visoki državni dužnosnici od ministra za Slovence po svijetu, do rektora Sveučilišta u Mariboru. Ja sam bila osupnuta, nisam očekivala takav interes, a sve se događalo u vrijeme političkih napetosti oko Piranskog zaljeva. Sve uzimam osobno, i iskreno, bojala sam se da se ne dogodi kakav incident. Ta djeca su se tako kulturno ponašala, oni su bili tako pripremljeni, ne samo pogledati izložbu, šetali su gradom, imali su pripremljena pitanja pomoću kojih su trebali bolje upoznati grad. Ovaj projekt smatram jednim od tih vrhunskih projekata upravo iz razloga što su djeca pored razgledavanja izložbe, imala priliku upoznati jedan grad (Maribor) i praktično, na licu mjesta proširiti svoje znanje u vrijeme kada se kaže da je sve globalizirano i da je Svijet veliko selo, a zapravo malo znamo jedni o drugima, naročito onima koji su nam geografski i kulturno najbliži. Opterećeni smo i stereotipima. Na primjer, stereotip je da svi u Sloveniji skijaju. Kada sam, dok sam radila, u razredu pitala koliko ih ide po zimi na skijanje, javilo se dvoje-troje djece. Vratimo se temi, godinama sam surađivala s mariborskim kustosom gospodinom Berdićem, koji je bio vrlo susretljiv, prepun entuzijazma kad se radi o bilo kome iz Hrvatske. Rodila se ideja da slikarstvo sjeverozapadne Hrvatske predstavimo u Mariboru. Gospodin Berdić i ja smo u Čakovcu, Varaždinu, Ludbregu i Koprivnici posjetili trideset i četiri akademska slikara i s njima dogovarali dolazak u Maribor. To je bio uistinu veliki posao, ali i veliki uspjeh.

Koji su najvažniji i najzanimljiviji projekti međunarodne razmjene u kojima ste sudjelovali svih ovih godina?

Ja sam imala toliko energije, toliko volje promovirati tu Hrvatsku kulturu jer drugo nisam znala. Mene sport nije zanimao pa sam drugima ostavila da se bave sportom. Bavila sam se kulturom jer me je to ne samo veselilo i zanimalo, već i zato što sam bila 100% uvjerena da to mora uspjeti. Pored Maribora i Ljubljane, Varaždin sam promovirala i u Grazu. Za vrijeme rada u školi, kad sam još radila, upoznala sam direktora Europske kuće u Grazu. Ostali smo u kontaktu. On je otvorio vrata mojim varaždinskim umjetnicima, naročito slikarima. To su bile prekrasne izložbe, ali i nezaboravni susreti. Na otvorenje je došao i puni autobus Varaždinaca, što govori o značaju i za sam Varaždin.

Ti Vaši brojni projekti, a ne samo i projekti, nego i Vaše velikodušne donacije su usmjerene na kulturu i na varaždinske obrazovne ustanove. Što biste savjetovali mladima koji bi željeli krenuti Vašim stopama?

Odgovor nije jednostavan. Moraš se naći u životnoj situaciji kakva je bila moja i moraš biti tako odgojen. Spomenuli ste donacije. To je moja zahvala Gimnaziji. Ne, to je moja zahvala roditeljima, gradu u kojem sam odrasla, koji me je formirao i odredio kao osobu, gimnaziji koja mi je dala to znanje i tu sposobnost razlučivanja između dobrog i lošega, između kiča i visoko postavljenih ciljeva umjetničkih djela, a hvala Bogu, imala sam i financijskih mogućnosti.

Prije pet godina sam se odlučila, budući da sam profesorica stranih jezika i znam da u današnjem globaliziranom svijetu bez engleskog jezika ne možete ništa jer je engleski jezik opći jezik sporazumjevanja, dati Prvoj gimnaziji Varaždin pet stipendija za učenje stranih jezika. Stipendije za učenje slovenskog jezika sam dala uglavnom iz razloga što živim u Sloveniji, to je bila poveznica. Njemačke, jer sam sama počela s njemačkim jezikom, jer sam bila autor njemačkih udžbenika, a za engleski jezik sam pustila gimnaziji da odredi kriterije odabira. To su vrhunski učenici. Buduća inteligencija Hrvatske. Činilo mi se važnim da se toj djeci, tim učenicima omogući još jedna dodatna vrijednost. Učenika koji je dobio slovensku stipendiju, pitala sam iz kojeg se razloga javio. Kazao je da ima slovenske korijene te kako bi želio studirati medicinu u Mariboru. Taj dečko, mladi čovjek, završio je gimnaziju, dobio je nagradu tvornice Krka, vodeće farmaceutske industrije u Sloveniji za znanstveni rad i upisao je medicinu u Ljubljani. Prijatelji smo na Facebooku, pratim njegov daljnji napredak i sretna sam da je stipendija došla u prave ruke. Ovo je jedan primjer. Svatko od stipendista je bio poseban. Svatko od njih je priča, naravno pozitivna, za sebe. Donirala sam i HNK u Varaždinu za obnovu koncertne dvorane. Tadašnja intendantica, kad sam ja ju upoznala, silnom energijom i entuzijazmom primila se renoviranja varaždinskog kazališta jer je nažalost bilo u katastrofalnom stanju. Veselje te žene i njena sposobnost kao i uspomene koje sam nosila iz djetinjstva na to kazalište, navele su me da sam kazalištu donirala

10.000 eura. To nije puno, ali u takvim projektima svaka pomoć dobro dođe. Za stipendije učenicima također je bilo donirano 10.000 eura. Puno sam radila i s likovnim umjetnicima. Treća je donacija bila slovenskom umjetniku, akademskom slikaru koji je slikao hrvatski motiv Viškog boja u projektu koji je povezivao Vis i Maribor, a bili su uključeni i Austrijanci. Mogla bih tri dana pričati o tom projektu. Ukratko, slovenski autor, hrvatski motiv, meni je to predivno. To je moj život, moja poveznica, to sam ja kroz to.

Koji su najvažniji i najzanimljiviji projekti međunarodne razmjene u kojima ste sudjelovali svih ovih godina?

Bilo je više od 200 projekata. To je čudo. Muž mi je koji puta rekao, dobro nije baš pljeskao, ali nije puno prigovarao, kako mi sve to oduzima jako puno vremena i energije, ali mene je to veselilo. Očito su i ljudi prepoznali moj rad. Dobila sam nagradu grada Varaždina, nagradu Varaždinske županije, nagradu grada Visa. Dobila sam i odlikovanje predsjednika države. Nisam nikada radila zbog nagrada, ali činjenica da je taj rad i ljubav prema mojoj domovini prepoznat, ispunjava me velikim zadovoljstvom.

Što za vas znači kulturna diplomacija? Kako biste vi to definirali iz svog dugogodišnjeg iskustva?

Zapravo ja sam taj termin prvo čula od Vas. Da, to je, mislim stručni naziv za to što sam ja radila. Kulturna diplomacija. Teško mi je stručno reći, ali polazim od sebe. Našla sam se u situaciji u kojoj sam privatno bila, a koja se dogodila zbog raspada Jugoslavije kada je počela postojati granica, i kad sam znanjem i poznanstvima koja sam donijela sa sobom mogla napraviti to što sam radila. Bio je i neki unutarnji poriv, napraviti nešto dobro i korisno, pomoći, povezati ljude, promovirati dobro i pozitivno. To nije bilo svjesno, ciljano ili smišljeno. To je bio nekakav instinkt u meni da to što jesam približim drugoj kulturi, drugoj naciji. To isto druga nacija je, mislim, uvjetno rečeno, jer i danas Slovenci niti Hrvati jedni druge ne smatraju strancima. Možda će tek neke buduće generacija to drugačije gledati. Kulturna diplomacija... Čovjek mora sam u sebi osjetiti taj poriv, mora imati interesa, ali i predznanje kako bi mogao svoje snage usmjeriti na realizaciju svojih ideja. U tom smislu postavlja se pitanje što je kulturna diplomacija. Je li to što sam ja radila, organizacija izložbi, povezivanje ljudi, institucija, omogućavanje, recimo, varaždinskim ili mariborskim gimnazijalcima da susretnu diplomate i ljude koji su neke druge običaje donijeli sa sobom u Hrvatsku i Sloveniju, promocija grada i države koju volim, spada u domenu kulturne diplomacije, ne znam, ali sam sigurna da spada u tzv. narodnu diplomaciju koja je po mome mišljenju, naročito među susjednim državama i te kako dobro došla.

Kako se kulturna diplomacija može primijeniti na rješavanje nekih globalnih problema. Danas su aktualne klimatske promjene, migracije ili neki sukobi. Mislite li da tu ima kulturna diplomacija nekog utjecaja?

To je neko drugo područje, to nije području kulture, ali možda jedno područje uljuđenog ponašanja, naročito u smislu očuvanja prirode i života općenito. To je također vid kulture, ali ne kulture o kojoj mi razgovaramo. Kultura na kojoj sam ja radila, kojom sam se bavila i koju sam promovirala, zasigurno može rezultirati poticanjem ljudi na drugo razmišljanje i zasigurno može biti izvrsna poveznica, most među narodima i u konačnici državama, a u nekoj mjeri pomoći, ako ne pomoći, barem olakšati rješavanje problema na drugim područjima.

Kako kulturna diplomacija može promicati vrijednosti ljudskih prava i demokracije putem baš tih kulturnih aktivnosti i programa?

Na prvom mjestu zbog visokog stupnja tolerancije koji je osnova kulture. Ključno je tolerirati drugi oblik pristupa, izričaja npr. kazališne predstave, pjesme... Je li ona pjevana ili recitirana, je li napisana i izvedena na način koji je nekome možda čudan, stran, neprihvatljiv... Stvar je osobnih preferencija i tu kultura ima nemjerljiv edukacijski, ali socijalni doprinos. Pod time mislim, sada mi je trenutno padaju na pamet npr. kazališni ansambli, pjevački zborovi, razni oblici rada u kojima, s obzirom da živimo u

okruženju gdje su uglavnom svi »bijeli«, da se moramo naviknuti prihvaćati ljude koji su došli iz nekih drugih sredina i da se jednako se mogu uklopiti u to kulturu u našem vlastitom okruženju. Jako se dobro sjećam, baš jako dobro, ovo je možda malo smiješno, ali je istinito. Ja sam radila na srednjoj ekonomskoj školi i gimnaziji u Mariboru koje su pohađali Mariborčani, mariborska djeca, znači iz nekog građanskog miljea, mariborskog radničkog i građanskog, ali i jako puno djece iz okolice koji možda nikad u životu nisu vidjeli čovjeka žute ili crne boje kože. Imala čast jako dobro poznavati suprugu američkog veleposlanika u Ljubljani. Američki veleposlanik i njegova supruga su bili američki Afroamerikanci. Malo sam se bojala reakcije djece u školi, odnosno da ne bi bilo nekih nepoželjnih komentara, pa sam ih išla pripremiti. Mjesec dana prije njihovog dolaska u školi sam na informacijske panoe postavila njihove fotografije na kojima su zajedno kao i njihove pojedinačne fotografije. Napisala sam da će nas posjetiti i kakva će predavanja održati. Unaprijed su ih upoznali i sve je bilo dobro.

Koja su po Vašem mišljenju najvažnija znanja i vještine koje bi kulturni diplomata trebao posjedovati? Vi ste mi zapravo puno ispričali o sebi i sad sam već upoznala Vaše vještine i vrline, ali što mislite da je najvažnije?

Mišljenja sam da kulturni diplomat prije svega mora biti obrazovan. To teško može biti netko tko je diplomirao npr. strojarstvo ili fiziku i nikada nije tijekom života imao interesa za ništa drugo osim svog područja rada. Također, osjećaj za kulturu mora imati u sebi. Poznam npr. gđu Zdenku Weber koja je bila kulturni ataše u hrvatskom Veleposlanstvu u Beču. Ona je kulturologinja koja se kretala u zagrebačkim i varaždinskim kulturnim, naročito glazbenim krugovima. Šta je ona kroz to svoje znanje mogla napraviti u Beču? Na koji način je mogla producirati, odnosno promicati Hrvatsku kulturu? O tome s njom nisam nikada razgovarala, ali sam povremeno vidjela da se nešto događa. Znalo mi se više puta dogoditi da su mi osobe s kojima sam radila ili surađivala znale reći kako bih trebala biti veleposlanica ili počasna konzulica Republike Hrvatske u Sloveniji. Ja sam radila kao privatna osoba i to me je činilo sretnom. No, da zaključim, uz osobne afinitete, svakako je poželjno da osoba bude visoko obrazovana iz područja društvenih znanosti.

Kako kulturna diplomacija može pomoći u poboljšanju odnosa dviju država?

To je ono o čemu sam već govorila. Ključni su kontakti. Oni su temelj svakog budućeg rada i djelovanja. Njih treba čuvati i kada možda ne profunkcioniraju u trenutku kada su ostvareni, već možda kroz godinu, dvije, mogu pomoći otvoriti vrata, preporučiti ili bilo što slično. Kontakti su neprocjenjiva vrijednost svih susreta. Činjenica je da ne možemo održati kontakt sa svima koje susretnemo, ali sigurno na području onoga čime se čovjek bavi, ljudi koje smo upoznali mogu u nekom trenutku, kada ocijene da bi ta aktivnost mogla polučiti dobre rezultate i za njih ili instituciju u kojoj rade mogu pomoći da se ideje lakše realiziraju.

Kakvu ste imali suradnju sa našim veleposlanstvom u Ljubljani.

Jako dobru. Uistinu sam imala jako dobru suradnju. Bila su i razdoblja kada su supruge veleposlanika, bile jako aktivne u tome međunarodnom klubu žena. S njima sam se sprijateljila i sjajno smo surađivale, a hrvatsko veleposlanstvo je uvijek podupiralo moje projekte. Svi su se uvijek rado odazivali na kulturna događanja koja sam organizirala. Pamtim da su čak iz Ljubljane došli i na promociju knjige »Zagrebački Slovenci« o kojoj sam ranije govorila.

Smatrate li da je kulturna diplomacija i angažman pojedinca, na svom primjeru, pridonio izgradnji dobrih odnosa Hrvatske i Slovenije?

Ne bih baš rekla da je to pridonijelo. Bio je to samo jedan kontinuitet u nekim novim okolnostima. Prije trideset godina kad si se našao u tim novim okolnostima nove države i kada se u tebi probudilo da »to nešto svoje« što danas možda i smiješno zvuči, predstaviš i promoviraš u toj »drugoj« državi samo sam radila ono što sam smatrala dobrim i potrebnim. Zapravo je suradnja, naročito u pograničnom području, uvijek postojala, samo se sada nazva »gostovanje u inozemstvu«. Pridonosi li izgradnji dobrih odnosa između Hrvatske i Slovenije? Sigurno da pridonosi. Apsolutno. Širi obzore, vidike, a također

i razumijevanje. Potiče neku vrstu poštovanja prema onome što jedna država radi, a druga ne zna da se radi. To su možda aspekti koje bih ja navela.

Što imate u planu za budućnost? Kakve zanimljive aktivnosti pripremate?

Ja se držim one »*never say never*«. Spomenula sam već projekt s moje dvije škole. S mojom varaždinskom Prvom gimnazijom i mojom Srednjom ekonomskom školom i Gimnazijom u Mariboru, gdje se u auli i jedne i druge škole na mramornoj ploči, našao stih istog slovenskog pjesnika. U posljednje dvije godine jako puno sam savjetovala, pomogla, otvorila vrata, telefonirala, dijelila svoje iskustvo i u Sloveniji i u Hrvatskoj. Druga strana se morala odlučiti što će prihvatiti ili neće prihvatiti. Tako ću nastaviti i dalje, dok god budem, s obzirom na godine, mogla.

SUMMARY

Cultural diplomacy, as one of the forms of diplomacy within international relations, can play a key role in promoting international understanding and cooperation. In addition to official diplomatic representatives – such as ambassadors, consuls general, consuls and honorary consuls – there are also individuals who, very often for purely altruistic motives, act as informal promoters of cultural cooperation between states and peoples. This paper, through a case study, analyses the activities of a person associated with Gornja Podravina, Dunja Pavelić Bezjak, a Varaždin resident in Maribor who, through her engagement, has significantly contributed to cultural exchange between the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia, especially in the area of Gornja Podravina and in the cities of Varaždin and Maribor. Through projects in the fields of art, education, humanitarian work and media promotion, Dunja Pavelić Bezjak has shown how an individual, using the so-called “soft power”, can initiate intercultural dialogue, improve cultural exchange and act as a modern informal diplomat, often performing precisely the tasks usually performed by professional diplomats and cultural attachés. Informal diplomats, using their unique experience of living abroad, can significantly contribute to promoting cultural and educational ties and improving political relations between countries. Dunja Pavelić Bezjak's activities, including organizing exhibitions, concerts, publishing publications, and humanitarian initiatives, confirm the importance of personal commitment in representing one's homeland on the international stage. Her example clearly shows that individuals who operate outside of formal diplomatic structures can play a key role in cultural diplomacy, fostering cooperation and mutual understanding between nations. This case study further highlights the need to recognize and support informal actors and their initiatives in the development of interstate relations.